

ת.ד 102 בני ברק | פקס : 03-5055919
9139191@gmail.com

זבל מאמינים

גליון שבועי מ'בית בני אמונים'

פרשת משפטים תשפ"ד שנה י | גליון מס' 520

פניני אמונים

פניני תפלה בפרשה

פתחו שערים

דבר מוסד ונשיא 'בני אמונים'

אמן - נשמת הברכה

מדי בקר, לאחר שאנו מודים בברכת "אשר יצר" על מתנת הגוף, מוסיפים ומודים אנו בברכת "אלקי נשמה" על העקר - על הנשמה הטהורה שנפח בנו הקב"ה ברחמי וברב חסדיו.

בעוד הגוף הוא בריאה גשמית הגלויה לעין האדם, הנשמה שנפח בנו הקב"ה ובה תלויים חיינו, היא בריאה רוחנית הנעלמת מעין האדם, וכפי שאמרו חכמים (ברכות י א): "מה הקב"ה רואה ואינו נראה - אף נשמה רואה ואינה נראית".

אם נתבונן נמצא כי לא רק לאדם יש גוף ונשמה, כי אם גם לתפלה וגם לברכה! בעל 'חובות הלבבות' (שער חשבון הנפש פ"ג) מדמה את תבות התפלה שהאדם מבטא בפיו - לגוף, ואלו את הפונה לנשמה, ומוסיף וכותב כי לפיקד אדם המוציא את מלות התפלה בפיו ובאותה שעה מהרהר בעניינים אחרים, נמצאת תפלתו כגוף בלי נשמה.

על דרך זו אמרו צדיקים כי ברכה שאינה נענית באמן, היא כגוף בלי נשמה. גם אם ברך אדם בכונה וכראוי, אם לא היה מי לשענה אחריו אמן, ברכתו תגדר כגוף בלי נשמה. כי כמו הפונה לתפלה, כך האמן לברכה; ענית אמן אינה מצוה נפרדת העומדת לצד הברכה, אלא היא המחיה ומחזיקה את הברכה, ובלעדיה הברכה היא כגוף בלי נשמה.

בהזדמנויות רבות שבהן אני מזמן לדבר על חשיבותה של ענית אמן, כאשר אני מביע את הרעיון האמור, אני מוצא שיש כאלו שמתקשים לעפל את הדברים; עד כדי כך? אלא שההסבר לכך הוא פשוט:

גאוני הדורות משוים את הברכה לכתובת גוף השטר ואת ענית אמן לחתימה עליו (מהרש"ל ב'עמודי שלמה' עשה כז, ובעל ה'פלי יקר' בעוללות אפרים" ח"ג מאמר תס). ומעתה, כפי שכל אחד מבין כי צ"ק על סף מיליון דולר ללא חתימה הוא חסר ערך = גוף ללא נשמה, כך גם הברכה, הנמשלת לשטר, בהעדר חתימת האמן היא כגוף ללא נשמה.

כפי שהנשמה נסותרת ונעלמת מעין האדם, כך פעלתה של ענית אמן נסותרת ונעלמת מאתנו. אמנם עלינו לדעת ולהאמין לדברי חכמינו שאמן היא חותם הברכה, והיא נחוצה לברכה כנשמה לגוף. במאמץ קל נוכל כלנו להפיק נשמה בברכותינו, בכך שנדאג שכל ברכה וברכה שאנו מברכים, ובפרט ברכות השחר שאנו אומרים מיד לאחר "אלתי נשמה", ישלמו בענית אמן.

בקריאת "ברכה בלי אמן כגוף בלי נשמה".
שבת שלום,

אוריאל מנחם

אסור לצעה אפלו לשם שמים

"אם ענה תענה אתו כי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו; וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמונות ובניכם יתמים" (כב כב-כג)
לכאורה היה על הפתוב לומר: "אם ענה תענה אתו - אם צעק יצעק", ומדוע נוספה המלה "כפי", שבאה בדרך כלל כנתינת טעם?

רבי שמואל מודיליאנו, רבה של סלונקי, פרש זאת בשם רבו, רבי אליהו קובו, על פי מעשה שארע בעיר אחת: שליטי אותה עיר הטילו מס כבד על היהודים, וכאשר ראשי הקהל התקשו לעמוד בגזרה, העלה אחד מראשי הקהל רעיון: "הבה נפסיק את תמיכתנו ביתומים ובאלמונות, כדי שמתוך צערם יצעקו אל ה', ומאחר וזעקתם נשמעת, נושע כלנו בזכותם". כנגד עצה שכזו מתריע הכתוב: "אם ענה תענה את היתום והאלמנה - כי אם צעק יצעק אלי" - כדי שיצעקו אלי ומתוך כך תושעו מצרתכם, דעו כי לא תרויחו מן דבר, שכן: "שמע אשמע צעקתו" - ולא צעקתכם!

עוד מפרש רבי מרדכי זקהים, רבה של פינסק:

בנוגע למעשה הנודע בחנה ופנינה נשות אלקנה אבי שמואל, העידו חכמים (ב"ב טו א) כי "פנינה לשם שמים נתכונה", והינו שהסבה שצערה את חנה היתה כדי שמתוך צערה תרבה בתפלה לה, וכך תזכה לבנים. ויש להבין - אם התכונה לשם שמים, מדוע נענשה במוות שמונה מתוך עשרת ילדיה (ראה מדרש שמואל ה)?

אלא בא הדבר ללמדנו, שהאסור החמור לצער את האילת עומד בעינו אף אם עושים זאת לטובת האילת, ובהתאם לכך אף העגש. יסוד זה אף נרמז בפסוק שלפנינו: "אם ענה תענה אתו", אפלו אם תעשה זאת רק "כי אם צעק יצעק אלי" - כדי שיצעק אלי על צרתו, הזרה והשמר, כי "שמע אשמע צעקתו; וחרה אפי והרגתי

אתכם בחרב..." (ארוחת תמיד] ל"ר"ש מודיליאנו] פר' צו; 'קהלת יצחק').

תפלת יתום ואלמנה נשמעת תמיד

"אם ענה תענה אתו כי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו" (כב כב)
מדוע כופלת התורה: "צעק יצעק... שמע אשמע"?

ה'חתם סופר' פרש זאת על פי דברי חכמים (ברכות ל ב) שכל המבקש להתפלל שתי תפלות, כגון שחרית ומוסף, לא יתפלל אותן בזו אחר זו, אלא ימתין בין תפלה לתפלה עד שתתישב דעתו שיוכל שוב להתחנן לפני הקב"ה. כאן, לגבי יתום ואלמנה, כפלה התורה: "צעק יצעק", כדי ללמדנו כי בשונה מכל אדם, גם כאשר יצעקו יצעקו אחר צעקה מבלי הפסק וישוב הדעת, מכל מקום "שמע אשמע" - אף את הצעקה השנייה.

להתפלל בדמעות גם פימנים פתקונם

"מלא אתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן לוי" (כב כח)
דרש רבי חיים סופר, בעל 'מחנה חיים':

גם בשעה שהצלחה מאירה לך פנים, עליך לשפך דמעות בתפלתך לבל יקדים בך "עשר שמור לבעליו לרעתו" (קהלת ה יב), ועל כך מזהיר הכתוב באמרו: "מלא אתך" - גם בהיותך מלא ועמוס ברב טובה, ו'דמעך לא תאחר' - אל תאחר מלדמע בתפלותיך. (דברי שיערי חיים).

רבי נפתלי הרץ קרצמר מפוניבז' דרש מהפסוק רמז להלכה האוסרת על האדם לעשות מלאכה או להתעסק בעסקיו קודם שיפלי תפלת שחרית (שו"ע א"ח פט א): "מלא אתך ודמעך לא תאחר" - אפלו אם תפלתך למלוי משאלותיך נאמרת בדמעות, בל תאחר עד לאחר שתתעסק בעסקיך. קל וחומר אם אינה מלווה בדמעות, שאז בודאי עליך להקפיד שלא להתחיל בעסקיך בטרם תתפלל (נעם המצוות מצוה עג).

גזרה שנקרעה בדם

"ונתנה תקף", לא נותרה עין אחת יבשה בקרב קהל המתפללים.

כל פסקה בתפלה היתה בעלת משמעות עבור אחד או יותר מהמתפללים, אשר בשנה האחרונה הספיקו לחוות מנה גדושה של כאב ואבדון מסוגים שונים, רחמנא לצלן.

בהגיע תורו של שליח הצבור, המשגיח, לחזור על התפלה בשנית, בקשי הצליח לבטא את המלים מפיו, בין כל פסקה ופסקה הוא השתנק בככי ובדמעות, ומשהגיע לתבות המסימות את התפלה הקדושה: "ותשובה ותפלה וצדקה מעבירים את רע הגזרה", התמלטה מפיו זעקת כאב נוראה שגשמענה עד למרחקים.

באותם רגעים נדהמו הסובבים לראות כי לרב זעקותיו של המשגיח, זב דם מגרונו הנחר ונטף מפיו הישר על המחזור הגדול שהיה פתוח לפניו. אלו שעמדו מקרוב התחלחלו לראות כיצד נוזל הדם ומכסה את המלים בעלות המשמעות הכל-כך קשה עבורם - "רע הגזרה" - והם ראו בכך אות וסימן שתפלתם נתקבלה, והגזרה התבטלה ועברה.

היום הקדוש הגיע לסימו. עם קריאת "ברכו" של ערבית שבשורה על סימו של יום הכפורים, השתנתה האוירה בהיכל הישיבה מן הקצה לקצה. בני הקהלה היו סמוכים בקדשת היום ובטוחים כי שמע ה' לזעקתם, ותפלתם התקבלה ברחמים ובצרון.

חג הסוכות שבא לאחר מכן נחגג אף הוא בשמחה מיחדת, שמחה של קדשה וישועה, שמחה שבטאה רצוי וטהרה, שמחה של תפלה שהתקבלה.

ואכן, הרגשתם לא היתה לשוא. במהלך השנה הבאה, בחסדי ה' לא פקד שום אסון את קהלת יהודי גיטסהד, איש לא נפטר בטרם עתו, ואדרבה, בנגוד גמור לשנה הקודמת, בשנה זו התרבו עד מאד השמחות בקהלה, בבחינת שמחה רדפת שמחה.

עד עצם היום הזה רואים יהודי גיטסהד במשגיח זצ"ל כמי שבכח תפלתו קרע את רע הגזרה שרחפה מעל קהלתם, ואף מצביעים ברטט על המחזור הישן השמור בקפידה בהיכל ישיבת גיטסהד, אשר נתן עדין לראות בו את כתמי הדם המכסים את תבות "רע הגזרה", תבות אותן זעק המשגיח באותו יום כפור בלתי נשכח בזעקה כה עצומה, זעקה שבקעה מדם לבו, פשוטו כמשמעו, והעבירה את רע הגזרה.

כאמור, המשגיח כהן במשרתו בעיר גיטסהד במשך יותר משלושים שנה, ובהמשך נקרא להתמנות כמשגיח בישיבת 'בית מדרש גבוה' דליקווד, בה הרביץ תורה ומסר במשך כשלושים שנה נוספות, עד לפטירתו בכ"ב בטבת התשפ"ד.

נשמע מפי תלמידי המשגיח זצ"ל

בתורה ובמוסר והיה לבחיר הישיבה. לאחר נשואיו נקרא לשוב לגיטסהד, וכמה שנים לאחר מכן, בעודו צעיר לימים, התמנה למשגיח בישיבת גיטסהד, משרה שבה כהן במשך למעלה משלושים שנה.

מלבד גדלותו בתורה ובמוסר, נודע המשגיח בלבו הרחום. ביתו היה לתל תלפיות עבור כל נזקק, רבים סרו לפתחו כדי לתנות את פאביהם ולמצא מזור למכאוביהם, והמשגיח בלבו הרחום היה כואב בכאבם ומרעיף עליהם טללי נחם.

באחת השנים התקדרו השמים מעל הקהלה החרדית אשר בגיטסהד. כמה וכמה אסונות התרחשו בזה אחר זה. כל אסון כשלעצמו היה נורא, ואולם צבר האסונות של אנשים צעירים וילדים רפים שגפטרו, השרה אבל ופחד על הקהלה כלה. הגיעו הדברים לידי כך שבני הקהלה היו שרויים בפחד מתמיד - מתי והיכן תנחת הצרה הבאה...

במוצאי אותה שנה, עם תחלתה של שנה חדשה, ביומו הראשון של ראש השנה התבשרו בני הקהלה בבשורה קשה נוספת, בפטירתו של אחד מבני הישיבה, בחור חשוב ויקר, והבשורה הנוראה הזו הכבידה על הכאב העצום של בני הקהלה שכבר היה בשיאו.

ביומו השני של ראש השנה התאספו יהודי גיטסהד בהיכל הישיבה כככל שנה, אולם בשנה זו התפללו הרקיעו שחקים באפן יוצא מן הרגיל. בני העיר כלם, מקטן ועד גדול, יחלו לשנה טובה יותר, ומפיון שיזעו עד כמה מכרעת חשיבותם של ימים קדושים אלו עבור השנה כלה, השתדלו כלם להתאמץ מעבר ליכולתם בתפלה וזעקה לפני ה' שיחוס על שארית פלטתם ויאמר לצרותיהם די.

עשרת ימי תשובה עברו על יהודי גיטסהד בהתחזקות עצומה

בתשובה, בתפלה ובצדקה, כאשר המשגיח רבי מתתיהו מעורר שוב ושוב בשיחותיו עד כמה יכולים ימים אלו להכריע על גורל השנה כלה, ובני קהלת גיטסהד כלה השתדלו להתחזק בכל כוחם.

ההתחזקות הגיעה לשיאה בתפלת מוסף של היום הקדוש, כאשר המשגיח רבי מתתיהו עבר לפני התבה כמנהגו. המשגיח, שכאב משפחות בני הקהלה שכן במעמקי לבו הרחום, נשא את תפלתו מתוך כפי מתמשך, סוחף אחריו את כל המתפללים. לאורך כל התפלה זעקותיהם של המתפללים הרקיעו שחקים, וכשהגיעו לתפלה המרטיטה

בחדשים האחרונים הפה עולם התורה והמוסר בארץ ובעולם באבל כבד, עם השמע הבשורה הפורה על הסתלקותו בסערה השמימה של המשגיח הנודע דישיבת ליקווד, הגאון הצדיק רבי מתתיהו חיים סלומון זצ"ל, בעל המתנת חיים, מזקני בעלי המוסר בדורנו, אחר שבשנים האחרונות התיסר ביסורים קשים ומרים.

באותם רגעים נדהמו הסובבים לראות כי לרב זעקותיו של המשגיח, זב דם מגרונו הנחר ונטף מפיו הישר על המחזור הגדול שהיה פתוח לפניו. אלו שעמדו מקרוב התחלחלו לראות כיצד נוזל הדם ומכסה את המלים בעלות המשמעות הכל-כך קשה עבורם - "רע הגזרה" - והם ראו בכך אות וסימן שתפלתם נתקבלה, והגזרה התבטלה ועברה.

כתמי הדם במחזורו של המשגיח

תולדותיו של המשגיח זצ"ל רצופות בעליה מתמדת. הוא נולד בגיטסהד שבאנגליה בשנת תרנ"צ לאביו רבי יעקב, אשר כיון שנולד בתוכה קראו בשם 'מתתיהו'. בשנות נעורו ובחרותו התעלה בתורה בין כתיי ישיבת גיטסהד, ובהמשך, בהמלצת ראש הישיבה הגאון רבי ליב גורביץ זצ"ל, עלה לארץ הקודש להסתופף בצל קורתו של חותנו של הגר"ל, הלא הוא המשגיח הנודע רבי אליהו לופיאן זצ"ל בישיבת 'כפר חסידים' הנודעת.

בישיבת 'כפר חסידים' התעלה עד מאד

הפסקה בדברים שבקדשה לעניית אמן

בברכת "ברוך שאמר", עד אמירת "ברוך אתה ה'" הראשון, מתר למברך לענות אמן על כל הברכות ואפלו על ברכת "ברוך שאמר" ששומע מאחר¹. לאחר שהתחיל "ברוך אתה ה'", מתר לו לענות אמן אחר כל הברכות², אך אסור לו לענות אמן על ברכת "ברוך שאמר" ששומע מאחר, לפי שברכה זו אינה מזכרת בגמרא³. ואולם יש החולקים וסוברים שלאחר אמירת "ברוך אתה ה'" אין לענות כי אם את חמש האמנים הראשונות בקדיש⁴, ויש הסוברים שאף את האמן שאחר "הא-ל הקדוש" ו"שומע תפלה"⁵. אמנם לאחר אמירת "ברוך אתה ה'" שבחתימת הברכה, אסור לענות אמן כלל עד לסיום הברכה⁶.

1. 'משנה ברורה' (נא ב), וראה שם שבאר שחלקה הראשון של ברכת "ברוך שאמר", עד "ברוך אתה ה'", "שבחא בעלמא הוא". [וראה עוד בערוך השלחן (נא ג) שנוטה לומר שהברכה מתחילה באמירת "ברוך אתה ה'", והשבחים שאומרים לפניו אינם חלק מהברכה]. וכן כתב ה'בן איש חי' (פרשת ויגש אות ט) וזה לשונו: "אבל אם עדין לא התחיל בברכה, שאוחז בשנים עשר 'ברוך' הראשונים, מתר להפסיק לכל דבר שבקדשה". בספר 'נוטרי אמן' (ח"ב פ"כ ה"ז) כתב שבחלקה הראשון של הברכה מתר לענות גם "ברוך הוא וברוך שמו". אמנם ה'כ"פ החיים' (שם יא) כתב שאף העומד בחלק זה לא יענה כי אם אמן שחבים לענותה מצד הדין, ואולם אמן שאחר הבקשות שבסיום הקדיש [כגון "על ישראל..."] ו"הא שלמא רבא..."] שאינה אלא מנהג, וכל שכן "ברוך הוא וברוך שמו", אין לענות, שכיון שאינו אלא מנהג "למה יפסיק בשבח הגדול הזה" [ובפרט שבמנין הפ"ז תבות שיש בברכה זו (כדברי הטור בשם ספר היכלות)], נכלל גם חלק זה, והרי אמרו הפוסקים (ראה משנה ברורה שם טז) שאין לגרע או להוסיף ולו תבה אחת על פ"ז התבות שתקנו ב"ברוך שאמר".
2. לדעת ה'מגן אברהם' (שם ג) דינה של ברכת "ברוך שאמר" קל מדין שאר ברכות, לפי שאינה מזכרת בגמרא, ולכן מתר לענות בה אמן על עוד כתב ה'בן איש חי' (שם), שאם הפסיק לענית דבר שבקדשה בחלקה הראשון של "ברוך שאמר", יחזור ויאמר מתחלת "ברוך שאמר" כדי לא להוסיף על פ"ז תבות שתקנו לומר בברכה זו. ואולם כ"פ החיים' (שם) חולק עליו וסובר שאין צריך לחזור, לפי שאין עניית אמן או שאר דברים שבקדשה שחבים לאמרם מצד הדין, נחשבים להוספה על תבות הברכה.
3. והוא הדין לעניית אמן אחר ישתבח, שכיון שלא הזכירו ברכות אלו בגמרא אין להפסיק באמצע הברכה כדי לענות אמן אחריו (משנה ברורה' שם). וראה ב'באור הלכה' (שם) שהביא את דעת ה'פרי מגדים' (שם א"א ב) שלא חלק בין הברכות ולדעתו אף לאחר שהתחיל "ברוך אתה ה'" מתר לענות אמן אף על ברכת "ברוך שאמר", ודחה דבריו.
4. החיד"א ('קשר גודל' ז כט-ל) כתב שלדעת האר"י אף שלא הזכיר ברכת "ברוך שאמר" בגמרא, דינה כברכות קריאת שמע וכשאר ברכות המזכרות בגמרא, שכן אף היא נתקנה על ידי אנשי כנסת הגדולה (ראה ט"ז שם א). לפיכך העומד באמצע הברכה אסור לו לענות אמן אחר כל הברכות, ולא יענה אלא אמנים ודברים שבקדשה שמתר לעומד בברכות קריאת שמע לענות, וכן פסק ה'כ"פ החיים' (שם). אף ה'שלחן ערוך הרב' (שם ג) הביא דעה זו, וביקצות השלחן' (סי יח הערה ה) כתב שכן נקט הרב בסדורו להלכה.
5. 'שלחן ערוך הרב' (שם) והוא על פי דברי הרמ"א (או"ח סו ג), שלעניית אמן אחר ברכות אלו יש חשיבות מיוחדת. ואולם לדעת ה'שלחן ערוך' (שם) דינה כשאר אמנים.
6. 'משנה ברורה' (שם), בשם ה'חיי אדם' (כלל כ סעיף ג), לפי שבכך "מקלקל לגמרי את הברכה".

1. 'משנה ברורה' (נא ב), וראה שם שבאר שחלקה הראשון של ברכת "ברוך שאמר", עד "ברוך אתה ה'", "שבחא בעלמא הוא". [וראה עוד בערוך השלחן (נא ג) שנוטה לומר שהברכה מתחילה באמירת "ברוך אתה ה'", והשבחים שאומרים לפניו אינם חלק מהברכה]. וכן כתב ה'בן איש חי' (פרשת ויגש אות ט) וזה לשונו: "אבל אם עדין לא התחיל בברכה, שאוחז בשנים עשר 'ברוך' הראשונים, מתר להפסיק לכל דבר שבקדשה". בספר 'נוטרי אמן' (ח"ב פ"כ ה"ז) כתב שבחלקה הראשון של הברכה מתר לענות גם "ברוך הוא וברוך שמו". אמנם ה'כ"פ החיים' (שם יא) כתב שאף העומד בחלק זה לא יענה כי אם אמן שחבים לענותה מצד הדין, ואולם אמן שאחר הבקשות שבסיום הקדיש [כגון "על ישראל..."] ו"הא שלמא רבא..."] שאינה אלא מנהג, וכל שכן "ברוך הוא וברוך שמו", אין לענות, שכיון שאינו אלא מנהג "למה יפסיק בשבח הגדול הזה" [ובפרט שבמנין הפ"ז תבות שיש בברכה זו (כדברי הטור בשם ספר היכלות)], נכלל גם חלק זה, והרי אמרו הפוסקים (ראה משנה ברורה שם טז) שאין לגרע או להוסיף ולו תבה אחת על פ"ז התבות שתקנו ב"ברוך שאמר".
2. לדעת ה'מגן אברהם' (שם ג) דינה של ברכת "ברוך שאמר" קל מדין שאר ברכות, לפי שאינה מזכרת בגמרא, ולכן מתר לענות בה אמן על עוד כתב ה'בן איש חי' (שם), שאם הפסיק לענית דבר שבקדשה בחלקה הראשון של "ברוך שאמר", יחזור ויאמר מתחלת "ברוך שאמר" כדי לא להוסיף על פ"ז תבות שתקנו לומר בברכה זו. ואולם כ"פ החיים' (שם) חולק עליו וסובר שאין צריך לחזור, לפי שאין עניית אמן או שאר דברים שבקדשה שחבים לאמרם מצד הדין, נחשבים להוספה על תבות הברכה.
3. והוא הדין לעניית אמן אחר ישתבח, שכיון שלא הזכירו ברכות אלו בגמרא אין להפסיק באמצע הברכה כדי לענות אמן אחריו (משנה ברורה' שם). וראה ב'באור הלכה' (שם) שהביא את דעת ה'פרי מגדים' (שם א"א ב) שלא חלק בין הברכות ולדעתו אף לאחר שהתחיל "ברוך אתה ה'" מתר לענות אמן אף על ברכת "ברוך שאמר", ודחה דבריו.
4. החיד"א ('קשר גודל' ז כט-ל) כתב שלדעת האר"י אף שלא הזכיר ברכת "ברוך שאמר" בגמרא, דינה כברכות קריאת שמע וכשאר ברכות המזכרות בגמרא, שכן אף היא נתקנה על ידי אנשי כנסת הגדולה (ראה ט"ז שם א). לפיכך העומד באמצע הברכה אסור לו לענות אמן אחר כל הברכות, ולא יענה אלא אמנים ודברים שבקדשה שמתר לעומד בברכות קריאת שמע לענות, וכן פסק ה'כ"פ החיים' (שם). אף ה'שלחן ערוך הרב' (שם ג) הביא דעה זו, וביקצות השלחן' (סי יח הערה ה) כתב שכן נקט הרב בסדורו להלכה.
5. 'שלחן ערוך הרב' (שם) והוא על פי דברי הרמ"א (או"ח סו ג), שלעניית אמן אחר ברכות אלו יש חשיבות מיוחדת. ואולם לדעת ה'שלחן ערוך' (שם) דינה כשאר אמנים.
6. 'משנה ברורה' (שם), בשם ה'חיי אדם' (כלל כ סעיף ג), לפי שבכך "מקלקל לגמרי את הברכה".

הפסקה בדברים שבקדשה לעניית אמן

בערב ימיו של רבי אברהם דוד רוזנטל, רבה של שכונת 'שערי חסד' בירושלים, נכנס אחד מנכדיו לבקרו, וראה מעין בספר 'משנה ברורה'. כאשר התענג הנכד באיזו הלכה מעין סבו, השיב לו הסב: "אינני מברך הלכה מסוימת, אלא שב וחזור על המשנה ברורה". התפלא הנכד: "סבא, הלא אתה כבן תשעים שנה, ואיזו הלכה יכולה להתחדש לך אחר שכבר שנגת פעמים רבות את דברי המשנה ברורה? האם לא עדיף ללמד דברים חדשים? בתגובה הביט הסב בנכדו והשיב: "דע לך כי בכל חזרה, גם בפעם המאה, מתחזרים ומתחדשים דינים והלכות; הנה בוא וראה הלכה שהתחזרה לי זה עתה:

ה'משנה ברורה' (נא ב) פוסק כי העומד באמצע ברכת 'ברוך שאמר' יכול לענות אמן, לפי שברכה זו לא הזכרה בגמרא. זאת אף שאות נסח ברכת 'ברוך שאמר' תקנו אנשי כנסת הגדולה על פי נסח שהיה כתוב בפתקה שנופלה מן השמים (ט"ז או"ח נא א בשם האור זרועי), ואף כתבו הפוסקים שיש בברכה זו פ"ז תבות, וסימנה: 'ראשו [ראש התפלה] כתם פז' (שה"ש ה יא), ועל כן אין לגרע או להוסיף ולו תבה אחת על פ"ז התבות שתקנו בה (משנ"ב נא טו). עם כל זאת, באמצע ברכה זו מתר לענות אמן אחר הברכות, ואלו בכל ברכה אחרת המזכרת בגמרא, אסור. למדנו מפאן חדוש נורא על שגב כחה של התורה: ברכה שמזכרת בגמרא חמורה בהלכותיה יותר מאשר ברכה שלא הזכרה בגמרא, זאת אף שכתבוה בשמים במספר אותיות מדקדק, ושלחו לתקנה בסדור התפלה".

"וכי בשביל חדוש שכזה לא כדאית חזרה נוספת?! - סים הסב בהתרגשות.

נוטרי אמן' ח"ב עמ' שלו

”ברוך רופא חולים” – אמן!

ממנו לצמיתות. למרבה ההפתעה, מיד כשנשמעה הבשורה, הורה המלך להשליכו לבית האסורים ולהענישו בחמרה על כל מעשיו הרעים. או אז התברר כי כל זמן שיכל הכנר לשמש בתפקידו ולהנעים למלך בנגינתו, התעלם המלך מחטאיו, וברגע שלא יכול היה יותר לעשות זאת, מיד נענש.

’אף לרבון העולמים יש נגון מיוחד שהוא אוהב, סים אמו”ר והסביר: ’חכמים אמרו (דב”ר ז א) כי אין גדול לפני הקדוש ברוך הוא יותר מאמן שישראל עונים, ומשכך, לא לחנם אמרו (תיקו”ז ע א) כי העונה אמן קורעים לו גזר דין של שבעים שנה, שכן אדם המשורר לפני ה’ בנגון האהוב עליו ביותר - נגון ה’אמן’, ראוי שיתעלמו מעוונותיו.

אמר לתלמידך, כי אם הוא רוצה שמשמים יתעלמו מעוונותיו ויקרעו את גזר דינו הקשה, יקבל על עצמו לרדף בכל יום אחר עוד ועוד אמנים. וככל שירבה לעשות זאת, כן יושיעו הקדוש ברוך הוא ויפקדוהו בפקדת ישועה ורחמים.

הרב עדן את תלמידו בתשובה שקבל, והלה הבטיח להתחזק ולעזוב בבשורות טובות...

כשנה לאחר מכן התקשר התלמיד לרבו ובשר על לדת בנו בכורו, והוסיף וספר: ’בשנה האחרונה, כהוראת ראש הישיבה החלטתי להתחזק בעניית אמן, ומאז ואילך אני מקדיש מדי בקר זמן רב כדי לסובב מבית כנסת לבית כנסת, לשמע ברכות, ולענות אמנים על כמה שיותר ברכות. חברי, שהפירו את עברי, הביטו עלי כאדם שנטרפה דעתו, אולם אני, שידעתי כי חיי תלויים בכה, התעלמתי ממבטיהם והמשכתי בהנהגתי.

בחסדי ה’ עלי, במהלך השנה נושעתי בכל החומים. בחסדי ה’ נרפאתי ממחלתי, אף פרנסתי עלתה על דרך המלך, ואחרונה הגיעה אלי הישועה הגדולה בלדת בני”.

הספור המרגש שלפניכם נשמע מפי הגאון רבי משה שטיינמן שליט”א, בנו חביבו של ראש הישיבה בעל ’אילת השחר’ זצ”ל, בתוך הדברים שנשא בסעודת המצוה שנערכה לרגל הכנסת ספר התורה שהכנס על ידי נשיא ’בני אמונים’ רבי יעקב דב מרמור שטיין שליט”א להיכל ישיבת ’ארחות תורה’ בבני ברק בערב ראש חודש ניסן תשע”ט:

’באחד הימים התקשר יהודי המתגורר בארץ נכר לרבו, שנמנה עם ותיקי תלמידי אבי זצ”ל, ותנה באזניו על צרות רבות המעיבות על חיי; כבר כמה שנים חלפו מנשואיו והוא טרם זכה לילדים, הוא מתקשה מאד בפרנסתו, והנורא מכל - בימים האחרונים נודע לו כי מחלה קשה מקננת בגופו, וחיי נתונים בסכנה.

התלמיד בקש מרבו שיכנס לאבי שיברכנו שיזכה לצאת מצרה לרוחה, וידריכנו כמה עליו להתחזק.

אבי הצטער בצרתו של אותו יהודי, התענג על מצבו הרוחני של האישי, ומששמע כי יש מקום רב לשפור, פתח והשיב במשל שהובא בספרי הקדמונים:

’מעשה במלך גדול שהעסיק בארמונו פנר ממחה. בכל עת שחפץ המלך להרגע ולהחליף כת, היה הפנר נקרא לחדרו, ומשהחלו צליליו הענגים של הכנור להשמע בחלל החדר, היתה פושטת על המלך אורית רגע ושלווה, ורוחו היתה שבה אליו.

דא עקא, שפכל שהיה הלה פנר ממחה, כן היו מדותיו משחתות; מפעם לפעם הגיעו לאזני המלך שמועות על מעשיו הנוראים של פנרו האהוב, אולם כמאמר החכם: ’האהבה מקלקלת את השורה”, אטם המלך את אזניו וסרב לשמע את השמועות הרעות. כך, למרות פשעיו המשיך הפנר לפקד מדי יום את הארמון ולהנעים בנגינתו את אזני המלך.

באחד הימים נקטעה לפתע אצבעו של הפנר ויכלת הנגינה נשללה

שיערי גן עדן

עניית אמן במשנת בעל ההלולא

ערפה של ברכה

חכמים (חלין פו ב) קבעו כי ערפה של כל ברכה הוא עשרה זהובים, ואמרו כי על כן המונע ברכה מחברו חייב לשלם לו עשרה זהובים. הש”ך (ח”מ שפכ ד) הוסיף וחדש יסוד גדול, כי ”אין לאדם שכר ברכה עשרה זהובים, אלא על ברכה שמברך בפני אחרים ועונים עליה אמן, אבל ברכה שמברך בינו לבניו - לא”. הרי לפנינו רבד נוסף בחשיבות האמן בעבור הברכה, כי האמן היא זו שקובעת את ערך הברכה.

רמז לדברי הש”ך ששוי הברכה הוא עשרה זהובים רק כאשר ענו אחריה אמן, דרש רבי אברהם שטרן בעל הגפי אש”מ כמך שהגימטריה של אמן [במספר קטן] היא עשר [5+4+1], לאמר, רק בזכות עניית אמן משתכרים עשרה זהובים על הברכה. והוסיף לבאר, שהסבה ששכר עשרה זהובים נרמז במספר קטן, היא כדי ללמד ששכר זה הנתן בעולם הזה הוא השכר הקטן של האמן, אבל השכר האמיתי הוא הנתן בעולם הבא, והוא רמזו בערכה הגימטרי הרגיל של המלה אמן [מספר גדול], שאמן בגימטריה צ”א בגימטריה של המלים ”חיים וטוב”, והינו שהעונה אמן זכה לחיים נצחיים ורב טובה בעולם הבא (שלחן א”ש א”ח סי’ ו).

ה’שפתי כהן

א’ באדר א’

רבי שבתי כהן נולד בשנת שפ”ג לאביו רבי מאיר שהיה אב”ד בעיר וילנא. בנערותו למד תורה מפי אביו, ובמלאת לו שתים עשרה שנים שלחו אביו ללמד תורה בישיבתו של בעל ה’מגני שלמה’. בהמשך למד תורה מפי הרבי ר’ העשיל מקראקא, וכבר בהיותו צעיר לימים הרעיש את העולם בגאונותו.

בית הכנסת הש”ך בעיר העליונה (הולשוב) שבבני ברק

לאחר נשואיו התישב בוילנא, ובמלאת לו עשרים וארבע שנים הדפיס את ספרו ’שפתי כהן’ על ’שלחן ערוך’ יורה דעה.

בשנת תט”ו התנפלו הקוזקים על וילנא והש”ך נס על נפשו יחד עם כל יהודי העיר. מאז נע ונד עד אשר התעטר בכתר הרבנות של העיר דרזניץ. את התלאות שעברו עליו ועל אחיו היהודים באותה תקופה תאר בספרו ’מגלה עפיה’. בהמשך התעטר בכתר הרבנות בעיר העליונה ושם סים את חברו ’שפתי כהן’ ל’שלחן ערוך’ חלק חשן משפט.

בא’ באדר תכ”ג, והוא בן ארבעים ואחת בלבד, הסתלק הש”ך לבית עולמו ונטמן בבית החיים בהעליונה.